
ЛАЗАРЄВ О.В.,
викладач, кафедра української та
іноземних мов,
Уманський національний
університет садівництва,
м. Умань

ГОТОВНІСТЬ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ АГРАРНОГО ВНЗ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті розглядаються теоретичні аспекти готовності викладачів та майбутніх фахівців аграрного профілю до формування професійної комунікативної компетентності на засадах компетентнісного підходу. Встановлено, що подальшого вивчення потребують такі аспекти проблеми: сучасний стан вищої аграрної освіти, система роботи викладацького складу аграрних університетів з формування у студентів комунікативної складової професійної підготовки.

Ключові слова: заклади вищої аграрної освіти, майбутні фахівці аграрного профілю, компетентнісний підхід, професійна комунікативна компетентність.

В статье рассматриваются теоретические аспекты готовности преподавателей и будущих специалистов аграрного профиля к формированию профессиональной коммуникативной компетентности на основе компетентностного подхода. Установлено, что дальнейшего изучения требуют такие аспекты проблемы: современное состояние высшего аграрного образования, система работы преподавательского состава аграрных университетов с формирования у студентов коммуникативной составной профессиональной подготовки.

Ключевые слова: учреждения высшего аграрного образования, будущие специалисты аграрного профиля, компетентностный подход, профессиональная коммуникативная компетентность.

The article deals with the theoretical aspects of preparedness of teachers and future experts of agricultural profile of the formation of professional communicative competence on the basis of competence-based approach. It is Founded that such aspects of the problem require further study: the current state of higher agrarian education, and the system of work at the faculties of Agrarian Universities of forming the students' communicative component of training.

Key words: *institutions of higher agrarian education, the future experts of agrarian profile, competency approach, professional communicative competence.*

Вступ. Держава має забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до професійного розвитку, освоєння і впровадження наукоємних та інформаційних технологій, конкурентоспроможних на ринку праці. Стрімкий розвиток інформаційної складової суспільства різко змінює структуру зайнятості і працевлаштування, створює нові професії і робочі місця. Все більше людей стають членами інформаційного суспільства як майбутні фахівці, виробники або споживачі.

У процесі зародження і розвитку інформаційного суспільства ключового значення набувають проблеми, пов'язані з організацією освітнього процесу. Вперше в історії нашої цивілізації покоління ідей і продуктів людської діяльності змінюються швидше, ніж покоління людей. Знання становлять основні цінності і продукцію інформаційного суспільства, від яких безпосередньо залежить його подальший економічний добробут і соціальний розвиток. Інформаційні і комунікаційні технології є найбільш важливою складовою цього розвитку.

Нові цивілізаційні виклики закономірно призводять більшість країн до «освітнього збурення», до глибоких реформ у системі освіти, які спостерігаються в таких країнах як США, Великобританія, Китай, країнах Східної Європи, Південно-східної Азії, Південної Америки. Освітні реформи за кордоном зорієнтовано на поточні

й перспективні потреби суспільства, ефективне використання ресурсів, в тому числі й самих освітніх систем.

Вступ України до світових організацій ставить на порядок денний для вітчизняних установ і підприємств проблему підвищення якості товарів і послуг, розширення їхньої номенклатури. Вирішення її, як свідчить світовий досвід, – у впровадженні нових технологій і організаційних інструментів у виробництво товарів і послуг, що матимуть зростаючий попит на території країни; залученні до виконання робіт творчих особистостей, кваліфікованих спеціалістів. Розвиватимуться вони на якісно новому оснащенні робочих місць та високоефективній організації праці, з використанням сучасних інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Теоретичну базу дослідження складають концепції спілкування (О. О. Бодальов, А. Ф. Бондаренко, А. А. Брудний, Л. С. Виготський, А. В. Петровський); теорії формування особистості та її розвитку в процесі діяльності й спілкування (Г. О. Балл, Л. С. Виготський, О. М. Леонт'єв, Б. Г. Анан'єв, С. Л. Рубінштейн та ін.); положення про закономірності та механізми спілкування (К. А. Альбуханова-Славська, Г. М. Андреева, Я. Л. Коломинський, В. А. Семиченко); професійної підготовки студентів (В. О. Кан-Калик, Г. М. Сагач, О. А. Абдулла). Дослідження також базується на нормативних документах про завдання формування особистості.

Постановка проблеми. Традиційно заклади вищої аграрної освіти були зорієнтовані на засвоєння майбутніми фахівцями певного обсягу загальних і фахових знань з метою їх використання у майбутній професійній діяльності. Про це свідчать, наприклад, змістові частини галузевих стандартів вищої освіти підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста та бакалавра щодо гуманітарної, соціально-економічної та екологічної освіти та освіти з безпеки життя і діяльності людини й охорони праці. Така орієнтація особливо притаманна аграрним навчальним закладам, які відзначаються своєю консервативністю, що було зумовлено усталеними умовами життя і праці у сільській місцевості.

У цьому ж контексті висловився В. П. Колесов: «Сьогодні моновласність відійшла у минуле, змінився соціальний образ суспільства, ринок праці сигналізує про нові запити, але вища школа продовжує працювати на попередню номенклатуру спеціальностей» [1, с. 21].

Суттєвим недоліком сучасної системи аграрної освіти є те, що вона не забезпечує необхідного рівня професійної комунікативної компетентності не тільки викладачів, а й студентів, які отримують професійні знання під час вивчення навчальних дисциплін, розвивають професійні уміння під час проходження виробничих практик, а оволодіння нормами професійного спілкування відбувається стихійно. Це зумовлює суперечність між високим рівнем теоретичної підготовки випускників аграрних закладів освіти та низьким рівнем сформованості умінь організації взаємодії з учасниками сільськогосподарського виробництва.

Мету та завдання роботи визначають теоретичні аспекти проблеми готовності викладачів та студентів аграрного ВНЗ до формування професійної комунікативної компетентності на засадах компетентнісного підходу.

Основний матеріал. В нашому

дослідженні ми спираємось на застосування компетентнісного підходу, що дозволяє конкретизувати сутність професійної комунікативної компетентності через поняття знати, вміти, досягати, відповідати. Знати означає не тільки об'єктивне і конкретне знання, необхідне для здійснення соціальних технологій, але й цінності, які є об'єктивно кращими і спрямовують застосування знань і умінь. Вміти означає не лише операційно виконувати способи реалізації тих або інших соціальних технологій, але й головне вміння людини бути суб'єктом, вільно і свідомо самовизначатися як в своєму внутрішньому духовному досвіді, так і в зовнішній соціальній дійсності. Досягати означає вміти здійснювати поставлені цілі в рамках закону, моралі і культури своєї держави і будь-якої іншої країни. Відповідати може означати й те, що діяльність і поведінка особистості відповідає вимогам, які пред'являють особистості держава, студентський або трудовий колектив, родина, професія, інші соціальні спільноти, організації. Така відповідність виражається в умінні особистості здійснювати свої обов'язки, права, повноваження на потрібному соціальному і культурному рівні. Названий термін включає відповідність тим вимогам, які людина пред'являє до власної особистості.

Формування професійної комунікативної компетентності студентів вищих аграрних закладів освіти на засадах компетентнісного підходу має свою специфіку, яка пов'язана з тим, що більшість з них є представниками сільської молоді. Такі студенти позитивно вирізняються спостережливістю, увагою до деталей, близькістю до природи, і разом з цим повільністю та глибиною реакцій на подразнення. Вони володіють великим запасом конкретних уявлень, але мова їх менш літературна, засмічена діалектизмами, словниковий запас обмежений. Взаємини в студентській групі є найбільш впливовими на студентів, що пояс-

нюється перебуванням у гуртожитку, відірваністю від сім'ї. Представники кожного з факультетів характеризуються різною спрямованістю особистості, неоднорідністю інтересів, нахилів. Предметом професійного інтересу студентства є рослинний або тваринний світ, сільськогосподарська техніка, аграрне виробництво, технології тощо. Цілеспрямоване формування комунікативних умінь студентів-аграрників не передбачається навчальними програмами. Більшість викладачів вищих аграрних закладів освіти не мають педагогічної освіти і також потребують додаткової роботи з удосконалення комунікативної майстерності.

Як для викладача, так і для майбутнього фахівця важливою є сукупність положень, яку ми можемо подати у вигляді переліку згідно аналізу літературних джерел з нашої проблеми. Перейдемо до запропонованого переліку:

- вивчення – це вміння системно пізнавати оточуючий соціум, організовувати взаємозв'язок різних за складом знань і упорядковувати їх, застосовувати власні прийоми навчання, вирішувати навчальні і наукові проблеми, займатися самонавчанням та інші;
- пошук – це здійснення запиту різних баз даних, цілеспрямоване дослідження соціального оточення, консультування і отримання необхідної інформації, вміння працювати з навчально-довідниковою, методичною і науковою літературою та інші;
- мислення – це аналіз взаємозв'язку минулих і теперішніх подій, критичне ставлення до того чи іншого наукового знання, вміння протистояти невпевненості і складності, встановлення позиції в дискусіях і висловлення власної думки, виділення важливості мовного знання, в рамках якого проходить підготовка фахівця і робота, вміння оцінювати соціальне оточення та інші;
- співпраця – це вміння співпрацюва-

ти і працювати в групі, приймати рішення, залагоджувати непорозуміння і конфлікти, домовлятися, вміти розробляти і виконувати проекти та інші;

- виконання – це включення в проект, несення відповідальності, входження в групу або колектив і свій внесок, доведення самостійності своєї позиції, вміння організовувати свою роботу, вміння користуватися обчислювальними моделюючими приладами та інші;
- адаптація – це вміння використовувати нові технології інформації і комунікації, довести гнучкість перед лицем швидких змін, показати стійкість перед труднощами, постійно поповнювати свій словниковий запас, знаходити нові рішення та інші.

Майстерність викладача проявляється у відмові від ролі людини в останній інстанції; та умінні спілкуватись зі студентами як з рівними собі. Зміна позиції викладача з авторитарної на демократичну є однією з центральних в процесі переходу від репродуктивної до творчої системи підготовки майбутнього фахівця. При новому підході до навчання викладач повинен не тільки давати загальноосвітні знання, але й сформулювати у майбутніх фахівців уміння взаємодії людини з людиною на гуманістичній основі, розвинути пізнавальну сферу, творчий потенціал, багату картину внутрішнього світу, потребу в постійному особистісному самовдосконаленню.

Комунікативні мовні компетенції формуються на основі взаємопов'язаного мовленнєвого, соціокультурного, соціолінгвістичного і мовного розвитку майбутніх фахівців відповідно до їхніх вікових особливостей та інтересів на кожному етапі професійної підготовки.

Неабиякий вплив на подальші наукові дослідження структури компетентності стосовно професійної мови справляє модель М. Кенела і М. Свейна [3], яка виокремлює чотири компоненти-компетенції: а) граматичну – рівень

засвоєння комунікантом граматичного коду, включаючи словниковий запас, правила правопису і вимови, словотворення і побудови речень; б) соціолінгвістичну – уміння доречно використовувати і розуміти граматичні форми у різних соціолінгвістичних контекстах для виконання окремих комунікативних функцій (опису, повідомлення, переконання, запиту інформації тощо); в) дискурсивну або компетенцію висловлювання – здатність поєднувати окремі речення у зв'язне повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різні синтаксичні і семантичні засоби; г) стратегічну – здатність використовувати вербальні і невербальні засоби при загрозі зриву комунікації у разі недостатнього рівня компетентності комуніканта або через наявність побічних ефектів.

Процес формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу має передбачати здійснення цілеспрямованої роботи як студентами так і з викладачами. Робота зі студентами спрямовується на створення уявної моделі комунікативної дії через засвоєння знань з теорії спілкування на лекціях, вивчення наукової літератури, написання рефератів; організацію умов для творчого використання отриманих знань на практиці завдяки урізноманітненню методів навчання, форм спілкування на семінарсько-практичних заняттях, проведенню тренінгових занять. Організація науково-практичних семінарів-практикумів з мови, круглих столів, робота із спеціальною літературою, вивчення передового педагогічного досвіду, відвідування відкритих занять мають посилити теоретичну підготовленість та удосконалити комунікативну майстерність викладачів; тестування комунікативної компетентності, психологічне консультування дозволять оцінити наявний рівень розвитку комунікативних умінь

Висновки та рекомендації. Для

ефективного формування професійної комунікативної компетентності викладачів та майбутніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу в умовах вищих аграрних закладів освіти доцільно як найширше використовувати комунікативний потенціал загальноосвітніх та психолого-педагогічних дисциплін. Необхідно здійснювати ретельну діагностику емоційного, змістового та операційного компонентів комунікативної поведінки майбутніх фахівців для виявлення та врахування індивідуальних особливостей студентів, їх потреб, наявного досвіду спілкування. Потрібно проводити спеціальну роботу з підвищення комунікативної майстерності науково-педагогічних працівників вищих аграрних закладів освіти на постійно діючому науково-практичному семінарі-практикумі з мови як рідної, так і іноземної. Доцільно забезпечити організацію комунікативно спрямованого навчання, співпрацю студентів, студентів і викладачів у вирішенні спільних комунікативних, навчальних завдань та впроваджувати діалогові методи роботи. Необхідно посилювати роль студентів у навчально-виховному процесі та міру їх відповідальності за успішність цього процесу, розширювати неофіційну сферу спілкування студентів та викладачів, здійснювати теоретичну підготовку студентів до комунікативної взаємодії, забезпечити накопичення студентами індивідуального досвіду встановлення та підтримки контакту через постійну практику спілкування, участь у різних формах спілкування у звичних та нестандартних ситуаціях з виконанням різноманітних соціальних ролей. Доцільно налагодити зворотній зв'язок між студентами та викладачами в навчально-виховному процесі, організувати вправлення у аналізі комунікативної діяльності, забезпечити можливість одержання консультацій спеціаліста.

Формування професійної комунікативної компетентності майбут-

ніх фахівців аграрного профілю на засадах компетентнісного підходу є розгорнутим у часі процесом, що передбачає проведення ретельного вивчення стану комунікативної компетентності студентів, адаптацію орієнтовного змісту навчального матеріалу до їх потреб, визначення системи методів формування комунікативних умінь, організацію комунікативно спрямованого навчання студентів та удосконалення комунікативної майстерності викладачів, поточної і підсумкової діагностики рівня розвитку комунікативних умінь. Теоретична підготовка, практичне застосування знань, комунікативний характер навчання, діалогічний характер взаємин його учасників та представленість різноманітних форм спілкування в навчально-виховному процесі забезпечують розширення і поглиблення пізнавального потенціалу, формування вмінь, самостійний творчий пошук.

Проведене дослідження містить загальний підхід до розв'язання проблеми готовності викладачів і майбутніх фахівців аграрного профілю до фор-

мування професійної комунікативної компетентності на засадах компетентнісного підходу у вищих аграрних закладах освіти і не є вичерпним. Подальшого вивчення потребують такі аспекти проблеми: сучасний зарубіжний досвід формування комунікативної компетентності в аграрній освіті, система роботи викладацького складу аграрних університетів з формування у студентів комунікативних умінь у процесі викладання фахових дисциплін, комунікативний потенціал спеціальних дисциплін, шляхи його виявлення та реалізації. Втілення запропонованих теоретичних і практичних результатів дослідження в навчально-виховний процес вищих аграрних закладів освіти дозволить розширити дослідницьку базу, по-новому оцінити ефективність сучасних підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Колесов В. П. О классификации компетенций / В. П. Колесов // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 2. – С. 20 – 22.
2. Bachman Lyle F. *Fundamental Considerations in Language Testing* 1990 / Lyle F. Bachman // Sixth impression. – Oxford : Oxford University Press. – 2003. – P. 180.
3. Canale M. and Swain M. (1980). *Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing*. *Applied Linguistics* 1, 1 – 47.